

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

МОВА, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА У ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

Збірник наукових праць

Випуск 3

СУМИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2016

захисника Вітчизни в українських народних думах і казках / Анатолій Стратілат // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2008. – Вип. 30. – С. 269–272.

2. Гриценко О. Козацтво / Олександр Гриценко // Нариси української популярної культури. – К. : УЦКД, 1998. – С. 287–304.

3. Руденко Ю.Д. Українська козацька педагогіка: відродження, пошуки, перспективи / Ю.Д. Руденко // Рідна школа. – 1994. – № 5. – С. 13–18.

4. Українські народні думи. Том другий корпусу. Тексти № № 14 – 33 і вступ Катерини Грушевської. – Харків ; Київ : Пролетар, 1931. – 304 с.

5. Режим доступу: <http://www.conan-anime.com/> [كودآن الامدقق منذ تديأت] [/url] : <http://www.conan-anime.com/t9842-topic#ixzz3zkn9WUYN>

6. Режим доступу: <http://symbolist.ru/animals/leo.html>

7. Режим доступу: <http://kurtcemuzik.blogspot.com/2012/03/sipan-xelat-beritan.html>

А. А. Силка

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

Уведення в навчальні плани підготовки студентів 4-го курсу медичного інституту предмета «Українська мова як мова професійного навчання» спричинило необхідність підготовки навчальних матеріалів для методичного забезпечення цього курсу. Ця робота розпочалася з визначення мети викладання української мови як другої іноземної, формулювання принципів побудови курсу, його зв'язків з іншими предметами лінгвістичного циклу, критеріїв відбору фонетичного,

лексичного, граматичного матеріалу, який би мотивував студентів до вивчення української мови.

Обмежений обсяг навчального навантаження (40 годин практичних занять) зумовив необхідність розробки інтенсивного курсу, що має на меті ознайомити студентів з основами української літературної мови, дати поняття про її фонетичні особливості, граматичну систему, забезпечити оволодіння лексичним мінімумом, який би дав змогу використовувати типові для різних ситуацій побутового спілкування моделі висловлювань.

Перший рік викладання показав, що студенти в цілому позитивно ставляться до необхідності вивчення української мови. Мотивацією для них є те, що українська мова є державною мовою в Україні, офіційною мовою оформлення різноманітних документів, у тому числі тих, які необхідні студентам для процедури реєстрації. Для студентів-медиків вивчення української мови актуальне для хоча б елементарного розуміння медичної документації, яка теж ведеться в Україні державною мовою. У зв'язку з цим до лексичного мінімуму були введені такі слова, як *лікар, лікарня, ліки, лікування, лікувальна справа, медицина, медичний, хворий, хвороба, пацієнт, орган*, назви частин тіла, дієслова *оглядати, призначати*, назви деяких предметів, які вивчають студенти (*анатомія, педіатрія*) тощо. При вивченні граматичного матеріалу (теперішнього часу дієслів, закінчень знахідного відмінка іменників) ілюстраціями слугували речення типу *Лікар оглядає хворого (пацієнта), Лікар призначає ліки, Студенти вивчають педіатрію*.

Елементарне знання української мови необхідне іноземним студентам і для соціальної та культурної адаптації в Україні. Тому в дидактичних матеріалах і безпосередньо на заняттях ми намагалися знайомити їх з географією, історією, культурою України. Наприклад, тексти вправ, які виконуються при вивченні теми «Множина іменників», містять речення: *Київ, Львів, Одеса, Полтава, Харків, Суми – міста України; Дніпро,*

Псел, Тиса, Десна, Сейм, Ворскла – річки України; Чорне море й Азовське море – моря України. Підвищений інтерес викликали в студентів завдання, пов'язані з семантизацією назв українських місяців, вивченням назв страв національної кухні (*вареники, борщ, пиріжки*), деяких безеквівалентних слів, що уособлюють українські реалії (*щедрівка, рушник, вишиванка*), знайомство з окремими діячами історії і культури України, чії зображення містяться на гривневих банкнотах. У Шевченкові дні студенти знайомилися з віршем Тараса Шевченка «Заповіт», читали його своїми рідними мовами (туркменською, курдською, англійською, французькою). На залік усі студенти вчили напам'ять вірш Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти людина?..». Кращому розумінню змісту цього твору сприяло те, що разом з оригінальним текстом студенти груп, які навчаються англійською мовою, отримали переклад вірша англійською мовою. Такі завдання, на нашу думку, сприяють формуванню того стереотипу поведінки іншокультурної особистості, який би був адекватним нормам носіїв мови в конкретних сферах суспільного життя і міжкультурної комунікації в цілому.

У дидактичних матеріалах велика увага приділяється також краєзнавчій проблематиці: у вправах присутні місцеві топоніми (*Конотоп, Боромля, Псел, озеро Чеха*), урбаноніми (*вулиця Харківська, вулиця Санаторна, Покровська площа, майдан Незалежності*). На заняттях студенти дізнавались про значення і походження назв деяких сумських магазинів, якими вони користуються (*«Пані», «Їжач'ОК», «Мануфактура», «Кошик», «Сільпо», «Веселка»* тощо). Отже, у доборі лексичного та комунікативного матеріалу дотримуємося загальнопедагогічного принципу зв'язку навчання з життям.

Розробляючи концепцію посібника з української мови як другої іноземної для студентів медичного інституту, ми зіштовхнулися з проблемою використання мови-посередника для викладу теоретичного матеріалу. Частина студентів навчається російською мовою. Тому у варіанті посібника для них коментарі і пояснення подані російською мовою. Переклад

нових слів, що вивчаються на кожному уроці, теж здійснюється російською мовою. Щоб студенти чітко розрізняли тексти, написані українською та російською мовами, вони даються з використанням різних шрифтів та графічних виділень. Для студентів англомовних груп теоретичний матеріал викладено англійською мовою. Формулювання завдань здійснюється українською й англійською мовами. Проте знання російської мови, яку студенти вивчали протягом трьох років, теж враховується при поясненні граматичного матеріалу. Зважаючи на близькість граматичних систем двох східнослов'янських мов, доцільно проводити аналогії, транспонувати знання, отримані при вивченні першої іноземної мови, на другу. При цьому особливу увагу звертаємо на специфіку реалізації кожної граматичної категорії в українській та російській мовах, наприклад, на те, що іменники з основою на твердий приголосний в українській мові можуть бути як чоловічого, так і жіночого роду (пор.: *сип, кір – любов, кров*), на наявність серед іменників чоловічого роду слів із закінченнями *-о* (*тато, батько, Петро, Михайло, Сашко, Дніпро*) та *-а* (*Микола*). Під час вивчення прикметника акцентуємо увагу студентів на особливостях закінчень стягнених форм прикметників жіночого, середнього роду та форм множини (не вживаючи самого поняття «стягнена форма»). При вивченні категорії дієслівного виду, системи часових форм українського дієслова спираємося на знання студентів про види дієслова, особливості зміни дієслівних форм у теперішньому, майбутньому і минулому часі, про різні закінчення дієслів I і II дієвідмін, але зосереджуємо увагу на відмінностях системи закінчень теперішнього часу, на існуванні трьох форм майбутнього часу тощо.

Найефективніше знання, набуті студентами при вивченні російської мови, реалізуються під час засвоєння фонетичної і графічної систем української мови. Так, протягом одного заняття студенти вивчають український алфавіт, основні орфоепічні правила, починають читати прості тексти. Протягом наступних занять вони виконують вправи, спрямовані на

усунення небажаної інтерференції: чітку вимову звука [o] в ненаголошеній позиції, розрізнення твердих і м'яких приголосних в позиціях перед [e] та [ɛ], [и] та [і], правильну вимову звуків [г] та [ґ], тверду вимову шиплячих приголосних тощо. Орфоепічні вправи присутні на кожному уроці, що сприяє поступовому формуванню культури мовлення іноземних студентів, дозволяє їм усвідомити милозвучність і красу української мови.

Запроваджуючи вивчення української мови як другої іноземної за допомогою мови-посередника, якою виступає вже більш-менш засвоєна студентами російська мова, ми враховували досвід наших колег з інших ВНЗ України [1; 2]. Проте ми не можемо погодитися з тим, що головною метою деякі автори називають «не вивчення української мови, а ознайомлення з мовою як формою національної культури – словесної і понятійної» [1]. На заняттях має якомога більше звучати саме українська мова. Тому перевагу віддаємо, особливо на перших уроках, усним вправам: читанню текстів, аудіюванню, роботі в парах, складанню за зразками мікродіалогів, характерних для тієї чи іншої побутової ситуації, рольовим іграм. Уведення граматичного матеріалу поступово зміщує акценти на інші види мовленнєвої діяльності – письмо, виконання тестових завдань, проте усне мовлення залишається пріоритетним.

Спираючись на визначену психологами поетапність у формуванні знань (знання → первинні уміння → навички → вторинні уміння), визначаємо методи і прийоми формування комунікативних умінь. На перших уроках студенти-іноземці засвоюють норми вимови і наголошення, накопичують певний словниковий запас, одержують зразки поєднання словоформ у словосполученнях та елементарних реченнях, тобто отримують певні знання. Серед методів навчання перевага на цьому етапі віддається репродуктивному та імітаційному, коли студенти повторюють за викладачем почуте, багаторазово проговорюють нові слова. На основі здобутих знань на наступному етапі

формується первинні уміння – вимовні і граматичні. Виконання спеціально підібраних вправ трансформує первинні уміння в стійкі навички, які закріплюються граматичними тренінгами, читанням діалогічних і монологічних текстів, відтворенням діалогів за початковими словами, доповненням і поширенням речень потрібними словами тощо. На основі здобутих базових знань, сформованих практичних умінь і навичок практикуємо продукування власних висловлювань діалогічного (ситуації «Знайомство», «У гуртожитку», «На вулиці», «У магазині») та монологічного характеру (розповідь про себе, свою сім'ю, друзів, про свій день і т. ін.).

Ефективність навчання іноземних студентів багато в чому залежить від уміння викладача створити сприятливий психологічний клімат на занятті, атмосферу взаємоповаги, доброзичливих партнерських стосунків, знайти розумний компроміс між вимогливістю та обмеженим мовленнєвим досвідом студента-іноземця. Завдання, які виконують студенти, мають бути посильними, відповідати рівню їхніх можливостей. Разом з тим через різні форми оцінювання поточної навчальної діяльності (перевірка домашніх завдань і виконуваних самостійно аудиторних тренувальних вправ, тестовий тренінг і модульний контроль) потрібно забезпечити принципову оцінку рівня знань, індивідуальних досягнень студентів.

Список літератури

1. Колмикова Т. М. Знайомство іноземців з українською мовою на шляху їх акультурації [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://storage.library.opu.ua/online/periodic/ipig/2000/sb_fspi2000.pdf

2. Колтунов О. Проблема викладання української мови як іноземної в ситуації білінгвізму за кредитно-модульної системи організації навчального процесу [Електронний ресурс] / О. Колтунов, О. Сікорська, Т. Оладько // Інноваційні технології в

навчальному процесі: шляхи оптимізації викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». – Режим доступу : <http://nuph.edu.ua/innovatsijni-tehnologiyi-v-navchal-nomu-protsesi-shlyahy-opty-mizatsiyi-vy-kladannya-dy-stsy-pliny-ukrayins-ka-mova-za-profesijny-m-spryamuvannyam/>.

Т. Г. Чернышова, Камилова Гузаль

КОНЦЕПТ «ГОСТЕПРИИМСТВО» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИНАХ МИРА

Повышенный интерес к социальным сферам бытия человека, особенностям национального характера, выражению типичных национальных черт в языке не теряет своей актуальности в наше время.

Проблема изучения языковой картины мира тесно связана с проблемой концептуальной картины мира, которая отображает специфику человеческого бытия, его взаимоотношения с миром. Понятие картины мира строится на изучении представлений человека о мире. Если рассматривать мир как человека во взаимодействии со средой, то картину мира – как результат переработки информации о среде и человеке. В. А. Маслова считает, что термин «языковая картина мира» – «это не более чем метафора, ибо в реальности специфические особенности национального языка, в которых зафиксирован уникальный общественно-исторический опыт определенной национальной общности людей, создают для носителей этого языка не какую-то иную, неповторимую картину мира, отличную от объективно существующей, а лишь специфическую окраску этого мира, обусловленную национальной значимостью предметов, явлений, процессов, избирательным отношением к ним, которое порождается